

*Guardians of the Memory
Пазители на паметта*

АНГЕЛ БУКОРЕЩЛИЕВ НА ПРАГА НА XX ВЕК (ДОКУМЕНТИ ОТ ФОНДА НА РЕГИОНАЛЕН ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЙ– ПЛОВДИВ)

Лора Христовова

Регионален етнографски музей – Пловдив

Резюме. Ангел Букорещлиев е един от най-изтъкнатите културни дейци от края на XIX до средата на XX век не само в Пловдив, но и в цяла България – фолклорист, пианист, композитор, педагог, изследовател, лектор, организатор. След неговата смърт в Пловдив е създадена къща-музей „Ангел Букорещлиев“, чиято колекция по-късно преминава на съхранение в Регионалния етнографски музей – Пловдив. Повече от половин век личният архив и вещите на музиканта са част от фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит“. Спомени, покани, афиши, лекции, бележки, снимки и др. – всичко това е безценен извор за историята на един град, чиято културна дейност след Освобождението е като вълнообразна линия с върхове и спадове. Време е отново да се отворят старите архиви, за да се припомнят имената на забравените незабравими хора, отдали живота си за духовното издигане на нашия народ.

Keywords: museum, Plovdiv, Angel Bukoreshtliev, ethnology

*„Има за какво да съм дал един живот за
музикалното издигане на този град“*

А. Букорещлиев (Пловдив)

Ангел Букорещлиев е роден в с. Плевня, Драмско, през 1870 г. (Камбуров, 1946: 4). Той е осмото от общо десетте деца в семейството, което носи фамилията на дядо Георги Букорещлият, който често ходел в Букурещ по търговски дела и оттам идва фамилиното име. Музиката е основна движеща сила в живота на младия Букорещлиев. Учи в родното си село, след това в I мъжка гимназия в София. В този град започва да се занимава сериозно с музика и пиано. Заминава за Прага, където завършва Органовата школа през 1890 г. Всичко, което е усвоил като знания и умения, докато е изучавал музикалното изкуство, го прилага в родината си. Той участва в първите опити за създаване на българска опера и е прецизен оперен и хоров диригент. Букорещлиев е човекът, който събира из цялата страна народни песни, като ги нотира, а неговите съратници – учителят Серафим Боянов и писателят Николай Вранчев, записват текстовете им. Младият музикант започ-

ва и своята композиционна дейност. Той музицира китки от народни песни, чиято основа е българският фолклор. Преломен момент в живота на твореца е годината 1894-а, когато се преселва да живее в Пловдив. Това е градът, в който Ангел Букорещлиев оставя сърцето си. Неговата концертна, педагогическа, събирателска и организационна дейност променя облика на Пловдив. Тук се раждат дружество „Учителска дружба“ и Пловдивското певческо дружество, чиято дейност изцяло е свързана с музиканта. Това е първото певческо сдружение в България. От спомените на д-р Васил Пеев разбираме, че то е основано от „шепа идеалисти“, като се има предвид фактът, че „Пловдив брои около 200 мъже и жени с висше музикално образование навремето“ (Камбуров, 1946: 29). Букорещлиев организира безброй вечеринки, сказки, концерти, балове, уроци. Преподава музика в Първа мъжка гимназия, Музикално училище „Родна песен“, Пловдивската девическа гимназия. Вестник „Новости“ в брой 36 от 19 октомври 1901 г. съобщава за организирани вечерни курсове, част от които води именно Ангел Букорещлиев. Сътрудници си с плеяда именити музикални и културни дейци като Емануил Манолов, маестро Георги Атанасов, Димо Бойчев и мн. др. Търси средства за млади и надеждни студенти, които се обучават в чужбина. Така Пловдив става неизбежно лична съдба на Букорещлиев, а той е духовен първенец на града (Петров, 1954: 95). В края на XIX и първите години на XX век се срещат много трудности в популяризирането на българската музика, като „публиката е всякога мъчно възприемчива към една такава отвлечена идилия“ (Отчет за дейността, 1901:5).

Важна стъпка в живота му е женитбата с Ана Странска – негова ученичка. Тя го разбира и подкрепя във всяко начинание. Ангел Букорещлиев умира през януари 1950 г.

Ангел Букорещлиев със съпругата си
Ана Странска, 1902 г.

В негова чест е създадена къща-музей „Ангел Букорешлиев“, чиято сбирка по-късно преминава във фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит“ на Регионалния етнографски музей – Пловдив. Тук се съхраняват ръкописи, писма, тефтери, ноти, афиши, програми и покани за вечеринки и всякакви музикални събития от края на XIX до средата на XX в. В музея се съхраняват много лични вещи на Ангел Букорешлиев, както и диригентската му палка. Тя е изработена от слонова кост и му е подарена от хористите на Пловдивското певческо дружество в знак на признателност и благодарност само една година след основаването му (Петров, 1954:96). Този богат архив е събиран и съхраняван от дългогодишния уредник на РЕМ – Пловдив, Любомир Петров.

В настоящото съобщение ще бъде представена много малка част от личния архив на Ангел Букорешлиев. Във фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит“ на РЕМ – Пловдив, се съхраняват 5500 инвентарни единици, свързани с музикалната култура на Пловдив и региона, като около 2100 броя представят живота и делото на Букорешлиев. Принципът за подбор на документи, представени в статията, не е случаен – произходът на твореца, първите стъпки в музикалната кариера, коментарите му за създадените от него дружества в Пловдив и Балканската война. Публикуват се първите десет инвентарни единици от гореспоменатия фонд с кратък коментар по всяка една. Наличните документи са безценни, защото не са анонимни – те носят духа от живота на един творец – Ангел Букорешлиев.

РЕМ – П₄, инв. № 1. Ръкопис на Ангел Букорешлиев, Родословието на Букорешлиеви.

От дядо Георги захваща името Букорешлиев.

1797 г. роди се Нечо, син на дядо Георги

1806 г. роди се Бонче и Бойчо – близнаци, син и дъщеря на дядо Георги

1808 г. роди се Злата, дъщеря на дядо Георги

1814 г. роди се Митра, дъщеря на дядо Георги

1825 г. роди се Атанас, син на дядо Нечо

1828 г. роди се Георги, син на дядо Нечо – баща на Лазка

1831 г. роди се Атанас – октомври, син на дядо Бойчо – баща ни

1833 г. роди се Мария, януари 5, дъщеря на дядо Бойчо

1834 г. роди се Гивеза, януари 25, дъщеря на дядо Нечо

1834 г. роди се Януда и Велика, август 14, дъщери на дядо Бойчо, близнаци

1837 г. роди се Митра, ноември, дъщеря на дядо Бойчо

1840 г. роди се Стоян, март 15, син на дядо Бойчо

1842 г. роди се Елена, юли 1, дъщеря на дядо Бойчо

1847 г. роди се Димитър, октомври, син на дядо Бойчо

- 1850 г. роди се Катерина, дъщеря на дядо Бойчо
- 1853 г. роди се Георги, февруари 10, син на дядо Бойчо
- 1854 г. роди се Иван, август 4, син на дядо Атанас
- 1856 г. роди се Ангел, ноември, син на дядо Атанас
- 1857 г. роди се Андрея, октомври 18, син на дядо Атанас
- 1860 г. роди се Катерина, януари 20, дъщеря на дядо Атанас
- 1862 г. роди се Вангелица, март 21, дъщеря на дядо Атанас
- 1863 г. роди се Злата, януари 19, дъщеря на Стоян
- 1864 г. роди се Бойчо, юли 2, син на Атанас
- 1864 г. роди се Мария, ноември 10, дъщеря на Стоян
- 1866 г. роди се Елена, юни 27, дъщеря на Стоян
- 1866 г. роди се Димитър, октомври 14, син на Атанас
- 1867 г. роди се Мария, септември 23, дъщеря на Атанас
- 1868 г. роди се Гиргина, януари 23, дъщеря на Димитър
- 1869 г. роди се Георги, април 18, син на Стоян
- 1870 г. роди се Ташина, януари 26, дъщеря на Димитър
- 1870 г. роди се Ангел, януари 31, син на Атанас
- 1872 г. роди се Януда, април 1, дъщеря на Стоян
- 1872 г. роди се Бойчо, май 18, дъщеря на Димитър
- 1873 г. роди се Митра, декември 31, дъщеря на Атанас
- 1874 г. роди се Атанас, октомври 10, син на Димитър
- 1877 г. роди се Злата, март 25, дъщеря на Атанас
- 1903 г. роди се Бойчо, март 17, син на Ангел
- 1905 г. роди се Екатерина, януари 23, дъщеря на Ангел.

Родословното дърво завършва с раждането на двете деца на Ангел Букорещлиев. Това говори, че ръкописът е от 1905 г. или няколко години след това. Извод, който може да се направи, е, че семейната линия върви от мъжката страна, както е прието в традиционното общество. Тук не се срещат дори съпругите – нито на първия от рода дядо Георги, нито на някого от неговите наследници. Дори децата на дъщерите не се споменават, защото в семейството остават само мъжете, т.е. жената, когато се омъжи, става част от рода на съпруга си. Друг извод, който се набива на очи, е, че мъжките имена в семейството се запазват при кръщаване на новородени – Георги, Димитър, Атанас, Бойчо. За разлика от това женските имена са разнообразни. Ангел се среща само два пъти, и то като синове на дядо Атанас. Ангел Букорещлиев кръщава сина си Бойчо, като спазва семейната традиция мъжките рожби да носят имена на родственици. Изборът не е случаен, защото първият син на основателя дядо Георги носи името Бойчо. Това доказва силната привързаност на Ангел Букорещлиев към рода. Неслучайно той изработва родословното дърво, грижливо и четливо изписано с мастило върху бяла карирана хартия.

РЕМ – П, инв. № 2. Спомени на Ангел Букорещлиев, „Спомени из музикалната ми дейност преди 60 години до днес“.

Текстът е представен на пишеща машина с грижливо ръчно изписани петолиния между някои от редовете. Спомените са написани на пет страници в два екземпляра, около 1949 г. Известен факт са думите на Букорещлиев, че още от „дете в село, аз съм проявявал обич към музиката“. Той е най-малкият в семейството и е участвал с труда си за изхранване на домочадието – ходил да пасе овце. Сам разказва как се е опитвал да налучка „селските песни с разни свирки и пишалки“. Пеел в местната църква и храмовете в съседните села. Явно, баща му е открил дарбата на сина си и го е поощрявал в тази насока.

„Баща ми много се гордееше, че без мене не можеше да мине Апостола и че съм вземал много високи тонове“. Прави впечатление, че решението за музикалното му образование е взето не само от баща му, а „по общо решение на близките“, той заминава за София още 10-годишен. Това още веднъж доказва сплотеността в рода Букорещлиеви. В града младежът започва да ходи на уроци по пиано „при единствената по това време учителка, некая си полякиня“. Трябва да се има предвид, че става дума за времето около 1880 г. Това са само няколко години след Освобождението, което отново говори за амбицията на семейство Букорещлиеви, свързана с образованието и музикалността на децата, защото малкият Ангел би могъл да остане на село и да продължи да пасе семейното стадо овце, докато е жив. Тук става ясна ролята на бащата и на цялото семейство. Когато младият музикант се връща от обучение в Прага, започва да събира народни песни заедно с учителя Серафим Боянов, а по-късно с писателя Николай Вранчев записва и помашки такива. Има една изключително ценна констатация, която Букорещлиев прави: „Културното ниво на нашия селянин беше достигнало до там, че да разбира наистина как думите се записват с букви, но по никакъв начин не можеше да проумее, че гласът също може да бъде записан“. Тази подробност е убягнала на мнозина негови изследователи. Разбира се, това може да се обясни и със „социалистическия реализъм“, когато селянинът е издигнат в култ. Факт е обаче, че Ангел Букорещлиев констатира това още в края на XIX век.

По-нататък в спомените си Букорещлиев разказва за опитите за създаване на опера в София и за учителстването в Казанлък. Той констатира, че в края на 90-те год. на XIX век в този град пианото е неизвестен инструмент. Тук трябва да се отбележи, че то е създадено 200 г. по-рано, в началото на XVIII в., от флорентинския майстор Бартоломео Кристофори. Усъвършенствано е с годините, като са създадени два центъра за производство на пиана – немски и английски. Негови по-стари вариации са клавикорда, чембалото, органът (Абрашев, 2000: 210 – 211). Световноизвестни пианисти са Бетовен, Лист, Моцарт, Хайдн и мн. др. Това малко отклонение се прави с цел да се сравни времето на поява на пианото в България и в света, както и делото на чуждестранните

музиканти и трудните първи стъпки, които прави Ангел Букорещлиев в света на клавираното изкуство.

С преместването в Пловдив „започва истински неговата музикална дейност, запасен с повече от 2500 песни, започва да ги обработва отначало във форма на китки, а по-късно единично разработени мелодии“. Разказът за създадените културни формации „Учителска дружба“ и „Пловдивско певческо дружество“, опитите за създаване на музикално училище и опера са безценни за изследователите. Ангел Букорещлиев в своите спомени описва кариерата си след 1894 г., когато се мести от Казанлък в Пловдив – учител в Първа мъжка гимназия и Девическата гимназия, частен преподавател по пиано. Той приема присърце работата си с младите хора: „Винаги съм помнил завета на моя професор: да насаждам истинско разбиране и претворяване на великото изкуство в душите на младите“. Сам се определя като музикален изпълнител, „аккомпанятор, диригент, пианист“ и споделя колко „труд и мъчности среща при разораването на толкова камениста и твърда почва“. Отново се стига до извода за немюзикалността и неангажираността към всякаква културна дейност на повечето българи. Оценява високо развитието на музикалното дело в Пловдив след 1944 г., като пише, че: „разхубавяването на здравето и трайно музикално дърво, посято и израснало на твърдата и каменлива почва, което значи, че семената не са били хвърлени напразно“. Няма излишна патетика в цитирания ръкопис. Въпреки че Ангел Букорещлиев е от малцината, които заслужават хвалебствени слова и непрекословна почит.

Тези спомени доказват стойността на Букорещлиевото дело за културния живот на Пловдив. Той е добър разказвач, което се вижда от ръкописа, съхраняван в РЕМ – Пловдив. Някак между другото Ангел Букорещлиев дава сведения и за пайдушкото хоро, което свирел пред пребиваващите в България руски окупационни войски през 1883 – 1884 г. Тази музика много им се харесвала и те повтаряли на руски „Паайдушки, паайдушки“, откъдето, според музиканта, идва името на хорото. Наред с това той изразява и възторг от работата си с Панайот Пипков, който обогатява оскъдния репертоар на българските компонисти (композитори). В пълен противовес на образоваността на една личност Букорещлиев пише отново за необразоваността на българското население. „В Хасково обявяваха за концерта ни с барабан, и то на турски език, понеже глшатаят не знаят български.“ В Чирпан пък всички били смаяни от тези мъже с мустаци, които пеели така добре. В Пазарджик пренасяли пиано за концерта, а насъбралата се публика мислела, че носят убит човек. „А на гарата, когато си заминавахме, хорът поиска да си попее в очакване на влака. Тамошният началник на гарата веднага издаде заповед да спрат, като мислел, че това са пияни хора.“ В това време музикалните потребности на Пловдив са задоволявани от странстващи музиканти с тамбури, сазове, латерни. Ангел Букорещлиев, чрез изнесените концерти, пръв дава възможност на граждан-

ството да се докосне до клавирното изкуство на Западна Европа (свири Бах, Моцарт, Бетовен, Шуберт и др.). Сред незаинтересуваността на хората Букорешлиев проправя тясната пътечка на широтата на музикалната култура. Когато се прави равностойна на една епоха, се оценява какво е постигнал и през какво е преминал един човек, който се посвещава на музикалното и духовно издигане на иначе освободилия се от робство българин.

РЕМ – П., инв. № 3. Спомени на Ангел Букорешлиев, Музикалното дело в Пловдив преди 50 години.

Това е ръкопис на Букорешлиев върху три карирани листа, изписани с мастило през 1949 г. Той съвсем обективно твърди, че в началото на XX век не може да става и дума за „някаква си музика“. Единствената музикална проява в Пловдив са случайните песни, изпети от многото гърци и арменци, живеещи в града. Създава Пловдивското певческо дружество и развива музикална дейност, въпреки че не получава подкрепа от гражданството, общината или държавата. Ценна е информацията, която се подава за навлизането на пианото и цигулката в града на мястото на мандолините и китарите. Така са създадени първите малки класически оркестри и инструменталисти в Пловдив. Не могат бъдат подминати и редовете, написани с възхищение относно всички гостуващи трупи и солисти в града – немски, италиански, руски, чешки, сръбски и мн. др. Букорешлиев смята, че „всеки ще си ги спомни“, но дали това е истина?! Безброй забравени имена на музиканти и културни дейци остават скрити за съвременниците – Антон Тайнер, Янко Чакалов, Антон Безеншек, д-р Павел Недков и др. Антон Безеншек идва в България по покана на Княжеството, за да уреди списването на стенографските дневници на Народното събрание. По-късно става учител в Пловдивската мъжка гимназия, основател на стенографията в България. Янко Чакалов е първият диригент на дамския хор на Пловдивското певческо дружество (1897 – 1899 г.) и негов председател (1900 – 1901 г.). Д-р Павел Недков е учител в Първа мъжка гимназия и в Учителския институт в Пловдив (Борина, 1936:71). Антон Тайнер е капелмайстор на Военното училище в София, а после води частен оркестър. В Пловдив е диригент на гръцкото филхармонично дружество „Орфей“, на оркестъра на Певческото дружество, на хора при Католическата черква. Сред тази плеяда от (не)забравени имена някак естествено се вписва и името на Ангел Букорешлиев. Той не работи сам за музикалното и културно ограмотяване на пловдивското гражданство. Човекът, който подарява живота си на пловдивската музика, признава, че не може да се опише с думи преживяното, когато е работил за създаването на музикална култура в един град, известен повече като търговски, с преобладаващо население от евреи, турци, гърци, арменци и много малко българи.

РЕМ – П, инв. № 4. Ръкопис на Ангел Букорешшлиев, спомени за музикалната му дейност и създаването на Пловдивското певческо дружество.

В този ръкопис с молив върху три бели страници са нахвърляни основни моменти от музикалния живот на Пловдив. До 1895 г. в града няма хор освен църковния, а концерти са изнасяни от време на време. Само гърците в Пловдив имат своето музикално дружество „Орфей“, чиито членове пеят по тепетата. Гостува и сръбски хор от Ниш, който впечатлява гражданството. Именно това дава основание на група музикални дейци да заработят за основаване на мъжки хор в Пловдив. Докато е учител в Първа мъжка гимназия през учебната 1895 – 96 г., при Букорешшлиев идват млади хора, които го канят за основател и диригент на българския „Граждански хор“. Репетициите се провеждат в таванска стая на споменатата гимназия. Въпреки трудностите успяват да разучат малък репертоар и организират концерт в училището през декември 1895 г. „Пловдивската публика за първи път слушаше български мъжки хор“. Това е първата стъпка към основаването на Певческо дружество. Организирано е общоградско събрание в салона на „Учителска дружба“, където е избрана комисия в състав: Антон Безеншек, Ангел Букорешшлиев, Никола Попов, Димитър Попов, Атанас Аргиров и Петър Константинов. Задачата им е да изработят устав на бъдещото дружество, като се събират в дома на Антон Безеншек. На 4 март 1896 г. се приема готовият Устав и Настоятелството на новосъздаденото музикално обединение, което от „Граждански хор“ се преименува на Пловдивско певческо дружество. Антон Безеншек е избран за председател и Букорешшлиев го оценява като блестящ организатор, благодарение на когото бързо е спечелено пловдивското гражданство за идеите на музиката.

Тези спомени на Ангел Букорешшлиев дават яснота за трудностите и условията, при които е създадено Пловдивското певческо дружество. Тук той не говори за себе си, а отдава дължимото на своите съмишленици в борбата за създаване на музикален живот в Пловдив. Както се спомена и по-горе, обкръжението на Букорешшлиев е от хора, посветили живота си на една цел – разпространяване на музикалната култура в България.

РЕМ – П4, инв. № 5. Ръкопис на Ангел Букорешшлиев, спомени по организиране на „Учителската дружба“ в Пловдив през 1894/5 г. и смесен хор към нея.

Тук на малък лист хартия са написани с молив размисли за обстановката в Пловдив от 90-те год. на XIX век. В града преобладават арменци, евреи, турци, а гърцизмът е в разцвета си. Гърците имат църква с владика, първоначално училище, гръцка гимназия, музикално дружество „Орфей“. Интелигентните българи са малко – няколко съдии, лекари, адвокати, чиновници и най-вече учители. В противовес на ширещия се гърцизъм група учители създават дружество „Учителска дружба“ с цел „културното и просветното издигане на гра-

Членска карта на А. Букорещлиев, 1931 г.

да“. Участват учителите Павел Жилков, Иван Ламбрев, Сплитек, Букорещлиев и др. Споменатият по-горе Антон Безеншек също е един от основателите на това дружество. Организирант редица концерти и театрални представления. Например, Цезар Тондини де Кваренги, представител на Реалната болонска академия на науките, държи реч в залата на пловдивската „Учителска дружба“ на 19 февруари 1897 г. на тема „Българският народ и календарният въпрос“. Дейността на „Учителска дружба“ става популярна в цяла България.

РЕМ – П, инв. № 6. Ръкопис от Ангел Букорещлиев, спомени за стихотворението „Cis moll“ на Пенчо Славейков.

Един невероятен разказ за Пенчо Славейков, писан през 30-те год. на XX в. Ангел Букорещлиев лично се познава с гениалния български поет. През 1891 г. в София те се срещат и Славейков желае да чуе нещо от любимия си композитор Бетовен. Букорещлиев засвирва Лунната соната и поетът „силно разтревожен излиза от стаята със саркастичен смях“. След това моли музиканта да я изсвири отново и отново. По-късно, когато из-

Членска карта на А. Букорещлиев, 1931 г.

лиза сборникът „Епически песни“ на Пенчо Славейков, в него е поместена и поемата „Cis moll“, написана благодарение на срещата между двама, или по-точно трима невероятни мъже – Бетовен, със своята необятна Лунна соната, Букорещлиев, със своето майсторско изпълнение, и Пенчо Славейков, със своя поетичен талант. Образите, които създава поетът, са в унисон с музиката – абстрактни и обемни („всемогъщият дух“, „Висший Слух“). Те извеждат мотива за предопределението на таланта до тезата за битийната всеобщност, дирижирана от една обединителна сила: „Живее всемогъщият дух – / а с него аз в изкуството живея – / И загубата на единия слух, / не лесно тъй убива идеалът, / когато него Висший Слух поддържа“.

Дали някой е чувал тази история, или тя е останала само в ръкописите, съхранявани във фонда на Регионален етнографски музей – Пловдив...

РЕМ – П₄, инв. № 7. Тефтерче на А. Букорещлиев с бележки и сметки за издигане на храм на войници (1 – 17 стр.), бележки по войната между България и Турция през 1913 г. (18 – 32 стр.), нотен текст (56 – 57 стр).

Това малко тефтерче със 79 карирани страници е безценен извор за съдбата на един обикновен войник по време на война. Ангел Букорешлиев участва в Балканската война (1912 – 13 г.). Самият той я нарича Освободителна война и участва в борбата за присъединяване на българските земи, останали в границите на Османската империя. С молив са изписани страници, в които се разказва за мобилизацията и пътя към границата – Пловдив – Куртово Конаре – Пещера – Ракитово. Нощите са студени, а войниците спят на открито, като правят дълги преходи. За два дни стигат от Пловдив до Ракитово. Като отличен разказвач, подробно описва преживяното: „Аз трябваше да отида за хляб на разстояние 10 часа далеч. След дълги лутания намерихме колата с хляба, натоварихме го на конете и вечерта в 6 часа потеглихме назад“. Стига до с. Елшица (Неврокопско – б.м.) в Турско, търсейки по пътя своята рота. Любопитно е, че една вечер пренощува в кръчма, където го нахранили и изсушили. Местното население очаква да бъде освободено от османската власт и приема с радост българските войски. Войната взема много жертви. Душата на твореца не може да възприеме убийството и той разказва с ужас за разстрела на „един помак, който се качил на едно дърво и не искал да се предаде“. През всички тези изпитания той намира „случай да свири на хармониката“. Музиката е единствената утеха в тежките военни дни. На път за Неврокоп неговата рота е нападната от турци, но за щастие жертви не е имало. Оттам потеглят за Драма. Тук Букорешлиев научава, че родното му село Плевня е опожарено и много хора са изклани. Неговото семейно гнездо гори в пламъци, а той остава онемял свидетел на кръвопролитие. Отива специално да види какво се е случило: „Картината беше ужасна – твърде малко къщи стърчат, а всички други са на пепел; хора избити се търкалят по улиците; селото пусто, а от избягалите твърде малко се завърнали. Между убитите видях братовчед си проснат на земята, чичо си изгорял, обърнал се на въглен“. Пътят на войниците продължава с нови тежки сражения около Драма, а оттам – към Сяр. В Драма среща познати от изгорялото с. Плевня. Точно на именния ден на Ангел Букорешлиев (8 ноември) се получава добрата вест за победата на българските войски при Одрин. Дори му се отдава възможност да посвири на пиано в Драма, което за него е голяма радост. След това го назначават за писар в щаба на II армия.

Това уж невзрачно тефтерче е неотлъчен спътник и участник в Балканската война. Тук са записани премеждията и емоциите на един обикновен войник, чиято душа копнее за музика и култура, но чистосърдечно избира да брани българската земя и да жертва живота си за постигане на тази цел. Все пак между белите листове на стр. 56 е написано петолиние с ноти – мелодия, която някак си е крепяла войника в трудните дни. В моментите, когато Букорешлиев успява да посвири на хармоника и на пиано, душата му е пееща. Това се случва на фона на описаните премеждия, през които преминава една българска рота в земите на Беломорска Тракия и Македония.

РЕМ – П₄, инв. № 8. Изрезка от вестник „Отечествен глас“, VI, 1948 г., статия (рецензия) на А. Букорещлиев „Вокалната продукция на солистите при Пловдивското певческо дружество“.

В тази по-късна публикация на Ангел Букорещлиев се вижда неговият талант да обучава и напътства по-младите. Поименно изброява певци и инструменталисти, като не пести похвали и критика. За него музиката не е компромис, всеки трябва стриктно да изпълнява задълженията си. За Мария Петкова например пише: „Добре акомпанира: води си певеца, следи както трябва песента, но нека повече да помага на солиста. Изобщо препоръчвам на всички пианисти, когато акомпанират, да помнят винаги, че те играят второстепенна роля“. Интересен е и коментарът му за виртуозния пианист Ули Порязов – „Надарен пианист, самобитен и оригинален и с големи и особени разбирания на музиката... Той е толкова темпераментен и изразителен, че надвишава певеца и не знаем кого да изберем за солист“. Чувството за отлично свършена работа е основна движеща сила в живота на Букорещлиев. Той не цели да покаже себе си, а просто да си свърши работата, както трябва. В същото време признава качествата на всеки виртуозен пианист и поощрява соловото му развитие. Букорещлиев обръща внимание както на музикалното изпълнение, така и на текста (на български и чужд език) – той трябва да е перфектен и произнасян с ясна дикция. Музикантът трябва да притежава много качества, иначе не може да бъде добър в работата си.

РЕМ – П₄, инв. № 9. Призив на Пловдивското певческо дружество с председател Ангел Букорещлиев за записване на нови членове, Пловдив, 1929 г.

Пловдивското певческо дружество вече е авторитет в Пловдив и Букорещлиев търси нови перспективи. Целта му е създаване на смесен хор с участие и на женски гласове. Той има амбицията да разшири дейността на Дружеството с гостувания в други градове в страната и чужбина. Само преди 30 години в Пловдив няма дори един български хор освен църковния, а през 1929 г. вече се мисли за създаване на нови музикални формации. Благодарение на трудолюбието и упоритостта на Ангел Букорещлиев и неговите съидейници Пловдивското певческо дружество има своя сграда за репетиции в източната част на Сахат тепе, като вече организира безплатни курсове по солфедж. В Призива пак се обяснява какво означава „солфедж“ – пеене по ноти. Дали много са се променили нещата от времето, когато в края на XIX в. Букорещлиев обикаля селата, за да събира народни песни. Дали и днес, ако се питат случайно подбрани граждани, те ще знаят какво означава „солфедж“?! Тези размисли споделям не за да бъда критик на времето, в което живеем, а за да се вгледаме в отминалите години и да се запитаме има ли промяна в отношението на мнозинството към музикалната култура. Изминал е повече от един век, откакто Ангел Букорещлиев говори за неве-

жеството на българите относно класическата музика. Остава надеждата, че днес ще се намерят ентузиастични, които да продължат делото на Букорещлиев. Те са щастливици, защото „почвата на музикалното дърво“ вече не е толкова каменната, както преди сто години. Може би идеята на музикантите Веско и Максим Ешкенази за създаване и реализиране на проект „Фортисимо в клас“ в София е естествено продължение на Букорещлиевата мечта за музикално образован български народ.

РЕМ – П₄, инв. № 10. Изрезка от вестник „Зора“, 10.01.1943 г. Статия на П. Стайнов „Ангел Букорещлиев“, съдържа отзиви за дейността и творчеството му, както и съобщение на БАН за награждаването му.

Известният български композитор Петко Стайнов пише една биографична статия за Ангел Букорещлиев. В нея той твърди, че ако музикантът се е установил в София, „за което е бил канен и със своите високи артистични и човешки качества несъмнено би направил най-добра кариера“. Букорещлиев избира Пловдив и животът му в личен и творчески план бележи невероятно развитие, защото той е признат и обичан пианист, диригент, композитор, фолклорист, педагог, общественик, организатор и теоретик. Събраните от него родопски песни са издадени в различни сборници, а някои от тях са разработени в китки за смесен или еднороден хор. Петко Стайнов пише: „Заслугите му за културното издигане на Пловдив са големи, следователно големи са и задълженията на пловдивчани към него“. Тук е мястото да си дадем сметка днес знаят ли гражданите на Пловдив кой е Ангел Букорещлиев. Това е и една от причините да бъде написана тази статия – защото трябва да се напомня за хората, на които дължим настоящето си. Българската академия на науките през 1943 г. го удостоява с награда „Стефан Обрейков“ за „ценно постижение в областта на родната култура“. Той е почетен член на Дружеството на българските композитори през 40-те год. на XX в. Пловдив изразява своята признателност, като провъзгласява Ангел Букорещлиев за свой почетен гражданин.

Равносметката на един човешки живот, съхранен в ръкописите, пазени във фонд „Музикални инструменти и обреден реквизит“ на Регионалния етнографски музей – Пловдив, е: „Има за какво да съм дал един живот за музикалното издигане на този град“. Ние, днешните пловдивчани, му дължим признанието, което заслужава. Името му трябва да се съхранява в паметта на поколенията.

ЛИТЕРАТУРА

- Абрашев, Б. (2000). *Илюстрирана енциклопедия на музикалните инструменти*. С.
- Борина, Хр. (1936). *Пловдивско певческо дружество 17 март 1896 – 19 април 1936 г.* П.
- Камбуров, И. (1946). *50 год. хорова култура. Полувековен юбилей на*

- Пловдивското певческо дружество 1896 – 1946. П.*
Литман, А. (1968). *Летопис на музикалния живот в Пловдив. П.*
Отчет за дейността на Пловдивското певческо дружество през
1901 г. П.
Петров, Л. (1954). Къща-музей „Ангел Букорештчиев“. – В: *Годишник*
на музеите в Пловдивски окръг. С., 93 – 100.
Стоин, (1961). *Ангел Букорештчиев. С.*

**ANGEL BUKORESHTLIEV ON THE VERGE
OF THE TWENTIETH CENTURY
(DOCUMENTS FROM THE FUND OF THE REGIONAL
ETHNOGRAPHIC MUSEUM - PLOVDIV)**

Abstract. Angel Bukoreshtliev is one of the most prominent cultural figures of the late nineteenth to mid-twentieth century not only in Plovdiv but also in Bulgaria - folklorist, pianist, composer, educator, researcher, lecturer, organizer. After his death, the museum “Angel Bukoreshtliev” was founded in Plovdiv, whose collection later passed to storage in Regional Ethnographic Museum - Plovdiv. It's time to open up the old archives and to recall the names of forgotten ones who gave their lives for the spiritual elevation of our people.

✉ **Mrs. Lora Hristozova**
Regional Ethnographic Museum – Plovdiv
2, Dr. St. Chomakov Str.
4000 Plovdiv, Bulgaria
E-mail: lora73@mail.bg